

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 1798/1-VIII/11 09.11.2015. године	
---	--

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој I редовној седници, одржаној дана 09.11.2015. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије о докторској дисертацији: ТЕХНОЛОГИЈА ПРОИЗВОДЊЕ СТАКЛА И ПРОИЗВОДНИ ЦЕНТРИ НА ПРОСТОРУ СРЕДОЗЕМНЕ ДАКИЈЕ, кандидата мр Соње Стаменковић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 24.09.2009. године.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Комисији 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Војислав Јелић
---	--

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр.6/2798</u> (број захтева)	
<u>9.11.2015.</u> (датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Соње (Златибор) Стаменковић

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИ

Соња (Златибор) Стаменковић

ДАТ

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под _____

насловом:

Технологија производње стакла и производни центри на простору Средоземне Дакије

Универзитет је дана 7.07.2009. својим актом под бр 612-18/238/09 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Технологија производње стакла и производни центри на простору Средоземне Дакије

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Соње (Златибор) Стаменковић

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 28.09.2015. одлуком факултета под бр 1465/1-XIII/5 у саставу: _____

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Мирослав Вујовић	ванредни проф.	археологија	Филозофски ф.
2. др Перица Шпехар	доцент	исто	Филозофски ф.
3. др Софија Петковић	виши научни сарадник	исто	Археолшки институт

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној 9.11.2015.

дана

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА <u>Проф. др Војислав Јелић</u>
---	---

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Кандидат Соња Стаменковић (рођена 1979. године у Лесковцу) дипломирала је на Одељењу за археологију Филозофског факултета 2005. године. Магистрирала је 2008. године. Докторске студије уписала је на Одељењу за археологију Филозофског факултета у Београду 2009. године. Од 2001. године ангажована је на Пројекту *Француско-српска истраживања у области Царичиног града* (под руководством др Вујадина Иванишевића испред Археолошког института у Београду и др Бернара Бавана, члана CNRS-а). Године 2011. услед радова на траси аутопута Е-75 на Коридору 10, учествовала је у заштитним археолошким ископавањима на локалитету Давидовац-Црквиште, 2012. и 2014. године у улози ко-руководиоца на локалитетима Каменитица, Пазариште и Царски друм у Малој Копашници. Године 2008, Соња Стаменковић је као стипендиста *Alexander Rave* фондације из Штутгарта, боравила у Мајнцу у Немачкој, где је у Римско-германском музеју (*Römisch germanisches Zentralmuseum*) радила у радионици за конзервацију и рестаурацију стакла коју води Katja Brochat.

Соња Стаменковић је учествовала на више значајних конференција и конгреса у земљи и иностранству, од којих бисмо издвојили Међународну конференцију *Glass Along the Silk road* одржану у Мајнцу 2008. године, затим 14. Међународни нумизматички конгрес у Глазгову одржан 2009. године (*The XIV International Numismatic Congress, Glasgow*), Прву Међународну нумизматичку радионицу у Риму (*I Workshop Internazionale di Numismatica, Roma*) из 2011. године, Конференцију посвећену стогодишњици археолошких истраживања на Царичином граду под називом *Early Byzantine City and Society*, одржану у Београду 2012. године и 20. Конгрес Међународне асоцијације за историју стакла (*20th Congress of the International Association for the History of Glass*) који је одржан у Фрибургу у Швајцарској у септембру 2015. године.

Осим поменутог, мр Соња Стаменковић била је ангажована и на сређивању каталога предмета са Царичиног града и писању одредница за изложбу *Byzanz: Pracht und Alltag* која је била отворена у Бону (*Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland*) у фебруару 2010. године.

Соња Стаменковић је од 2008. године запослена у Археолошком институту у Београду, на пројекту за Средњи век под називом *Процеси урбанизације и развоја средњовековног друштва* (бр. 177021) Министарства науке Републике Србије којим руководи др Вујадин Иванишевић.

Докторска дисертација мр Соње Стаменковић *Технологија производње стакла и производни центри на простору Средоземне Дакије* састоји се од 304 стране текста у ужем смислу, 20 страна библиографије са наведене 258 библиографских јединица. Илустративни део рада састоји се од 171 слика приложених унутар текста, као и 16 засебних табли.

БИБЛИОГРАФИЈА:

С. Стаменковић, Остава римског сребрног новца из Подримца, *Нумизматичар* 24-25 (2001-2002), Београд 2005, 143-191.

В. Borić-Brešković, S. Stamenković, Roman Antoniniani from the village of Supska near Ћуприја (Supska I), *Numizmatičar* 26/27 (2003-2004), 2008, 157-207.

С. Стаменковић, Трагови античке привреде на простору Лесковачке котлине, *Лесковачки зборник XLIX*, Лесковац 2009, 219-238.

S. Stamenković, Kasnoantičko staklo sa Gradine u Vrsenicama, u: M. Popović, V. Bikić, Vrsenice: Kasnoantičko i srpsko ranosrednjovekovno utvrđenje/Late Roman and Serbian Early Medieval fortress, 2009, 189-195.

S. Stamenković, Byzanz – Pracht und Alltag, Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, Bonn 26. Februar bis 13. Juni 2010, Bonn 2010, 222-223, 240-246.

В. Иванишевић, С. Стаменковић, Налази новца 5. века из Рујковца, *Лесковачки зборник L*, Лесковац 2010, 59-84.

V. Ivanišević, S. Stamenković (with a contribution by Susanne Greiff), »Glass« workshop from Caričin grad (Iustiniana Prima), *Glass along the Silk Road from 200 BC to AD 1000*, Bettina Zorn, Alexandra Hilgner (eds), Mainz 2010, 39-52.

S. Stamenković, A mine-coin and an anonymous quadrans from Singidunum, *Numizmatičar* 28, 2010, 9-19.

С. Стаменковић, Милутин Гарашанин и изучавање античког наслеђа Лесковачке котлине, *Лесковачки зборник LI*, Лесковац 2011, 67-76.

Б. Борић-Брешковић, С. Стаменковић, Остава римског царског новца из околине Врања, *Гласник српског археолошког друштва* 25 (2009), Београд 2011, 257-279.

V. Ivanišević, S. Stamenković, New Data on Monetary Circulation in Northern Illyricum in the fifth century, *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress*, Nicholas Holmes (ed), Glasgow 2009, 757-763.

P. Špehar, S. Stamenković, Zaštitna arheološka iskopavanja kasnoantičke nekropole na lokalitetu Davidovac-Crkvište, *Arheologija u Srbiji: Projekti Arheološkog instituta u 2011. godini*, Beograd 2012, 93-95.

В. Иванишевић, С. Стаменковић, Разградња фортификације Акропоља Царичиног града, *Лесковачки зборник LIII*, Лесковац 2013, 21-31.

S. Stamenković, *Rimsko nasleđe u Leskovačkoj kotlini*, Beograd 2013.

П. Шпехаром, Н. Миладиновић-Радмиловић, С. Стаменковић, Касноантичка некропола на локалитету Давидовац-Црквиште, *Старинар* LXIII, Београд 2013, 269-286.

V. Ivaniševićem, S. Stamenković, Rimski i ranovizantijski carski olovni pečati iz zbirke Narodnog muzeja u Beogradu, *Numizmatičar* 31, Beograd 2013, 239-252.

Г. Самарџић, С. Стаменковић, Налази новца Константина Великог и његових синова у Музеју Херцеговине у Требињу, у: *Свети цар Константин и хришћанство/Saint Emperor Constantine and Christianity*, Ниш 2013.

С. Стаменковић, Г. Самарџић, Остава римског новца из средине III века са локалитета Изворе код Косовске Митровице, *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини* XLIII (2), Косовска Митровица 2013, 163-182.

Ivanišević, Stamenković - V. Ivanišević, S. Stamenković, Zaštitna arheološka iskopavanja na lokalitetima Kamenitica i Pazarište u Maloj Kopašnici, u: *Arheologija u Srbiji - projekti Arheološkog instituta u 2012. godini*, Beograd 2014, 70-73.

Ivanišević, Stamenković - V. Ivanišević, S. Stamenković, Late Roman fortifications in the Leskovac basin in relation to urban centres, *Starinar* LXIV, 2014, 219-230.

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет докторског рада *Технологија производње стакла и производни центри на простору Средоземне Дакије* мр Соње Стаменковић су налази стакла из области Средоземне Дакије, датованог у период између краја 3. и почетка 7. века. Фокус истраживања представља, пре свега, узорак материјала са три локалитета (Мала Копашница, Медијана, Царичин град) која се налазе у јужном делу данашње Србије. Циљ истраживања је утврђивање типологије стаклених форми на наведеним локалитетима, испитивање њиховог хемијског састава. Један од циљева рада је и утврђивање евентуалних типолошких и хемијских промена у стакленом материјалу као и узрока који су довели до ових промена у римском, касноантичком и рановизантијском периоду. Упоредивањем састава анализираних узорака касноантичког стакла из Србије са анализама рађеним на узорцима из Сердикe, омогућава се прецизнији увид у производњу и дистрибуцију стакла, као и у коришћење, односно престанак употребе стаклених предмета, њихово одбацивање или рециклирање.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

- На простору Средоземне Дакије постојала је примарна производња која подразумева производњу сировог стакла.
- У области Средоземне Дакије постојала је секундарна производња стакла (производња финалних стаклених производа).
- Порекло сировина за израду стаклених производа на простор централног Балкана разликовало се у римском и рановизантијском периоду.
- Промене у саставу стакла дешавале су се паралелно са мофолошким променама стаклених производа.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

1. *Увод* (стр. 1-8): У почетном поглављу кандидат Соња Стаменковић је изнела опште карактеристике о области којој се посветила у овој тези, дакле, о границама провинције Средоземне Дакије, историјским приликама на овом простору у време од краја 3. до почетка 7. века, досадашњим сазнањима о стакларству ове области, проблемима и непознаницама која ова тема доноси, као и циљевима на којима се рад базира.

2. *Стакло: производња* (стр. 9-32): Ово поглавље посвећено је стакларству у римском и рановизантском периоду, као и античким изворима о стаклу. Посебна пажња усмерена је на примарну стакларску производњу која подразумева продукцију сировог стакла као и секундарној стакларској производњи, односно, изради финалних стаклених производа. Будући да се теза заснива како на типолошкој, тако и на хемијској анализи стаклених предмета, на овом месту разматране су хемијске методе анализе стакла, утврђивање порекла стакла на основу хемијског састава и технике израде стаклених предмета.

3. *Стакло са простора Средоземне Дакије* (стр. 33-262): Ово поглавље представља најобимнији део рада и састоји се од три целине. Прва (стр. 33-159) обухвата типологију стаклених предмета, која је направљена кроз анализу материјала са три локалитета хронолошки делимично слична, по карактеру различита. Реч је о Малој Копашници (друга половина 3-4. век), Медијани (крај 3. - прва половина 5. века) и Царичином граду (6. - рани 7. век). Осим тога, приказан је и стаклени материјал са других локалитета на простору Средоземне Дакије, кроз објављену грађу.

Други део (стр. 167-239) обухвата резултате хемијских анализа рађених на узорцима стакла из Мале Копашнице, Медијане. У овај део су укључени и публиковани подаци о анализама стакленог материјала из Царичиног града и античке Сердике.

Трећи део (стр. 240-262) доноси нова сазнања о производним центрима у области Средоземне Дакије, пре свега оних који се односе на секундарну стакларску продукцију.

4. *Закључна разматрања* (стр. 263-278): У завршном поглављу резимирана су сазнања о производњи стакла, производним центрима на простору Средоземне Дакије, као и о типологији стаклених облика у периоду од краја 3. до раног 7. века.

5. *Списак илустрација* (стр. 279-285)

6. *Библиографија* (стр. 286-304)

7. *Табле 1 - 16*

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Докторска дисертација мр Соње Стаменковић представља рад у коме се по први пут приступило свеобухватној анализи стакленог материјала са нашег простора, који је улазио у оквире некадашње касноримске провинције Средоземне Дакије, што подразумева како типолошку обраду материјала, тако и анализу његовог хемијског састава. Ово је свакако од посебног значаја за изучавање производње стакла и укључивање овог простора у шире мреже дистрибуције римског и рановизантијског стакла. Упркос чињеници да је примарна производња стакла археолошки потврђена на истоку као и кроз историјске изворе и хемијске анализе налаза стакла у западним, односно, северним деловима Римског царства, истраживања мр Соње Стаменковић указују да за производњу сировог стакла на простору Средоземне Дакије нема конкретнијих потврда. Са друге стране, потврђена је секундарна производња стакла. Израда финалних стаклених производа документована је на три презентована локалитета (Мала Копашница, Медијана, Царичин град). Процес производње потврђен је археолошким налазима (стаклени примерци који указују на ову врсту производње: сировина стакла и стаклени отпад). Налази новца показују да су радионице у Малој Копашници и Медијани биле свакако активне у првој половини 4. века, а на Царичином граду у периоду од касних тридесетих година 6. века, па до времена владе цара Маврикија (582-602). Компарацијом хемијског састава стакла испитаних узорка стакла (Мала Копашница, Медијана, Царичин град), са објављеним анализама стакла из Сердике, мр Соња Стаменковић утврдила је порекло сировина од којих су израђени анализирани предмети од стакла. Сем разлика које се односе на састав касноримског (Мала Копашница, Медијана) и рановизантијског стакла (Царичин град, Сердика), установљене су и разлике у композицији стакла са два локалитета из сличног периода, различита по карактеру (Мала Копашница, Медијана). На основу резултата добијених након хемијске и типолошке анализе стаклених предмета, кандидат утврђује да се промене у хемијском саставу стакла донекле хронолошки преклапају са развојем и мењањем изгледа и функције стаклених форми у периоду од касног 3. до раног 7. века.

6. Закључак:

Дисертацију мр Соње Стаменковић *Технологија производње стакла и производни центри на простору Средоземне Дакије*, одликује поуздан методолошки приступ и добро промишљен концепт рада уз коришћење релевантне и обимне научне литературе. У изради докторске тезе кандидат се придржавао раније дефинисаног истраживачког плана чиме је у највећој мери одговорио на постављене захтеве. Налази и производња касноантичког стакла са простора Средоземне Дакије нису до сада разматрани у форми посебне научне синтезе а посебно не у светлу опсежних хемијских анализа узорака. Ово додатно поткрепљује чињеницу да је рад мр Соње Стаменковић оригинално научно дело са посебним значајем за будућа истраживања ове теме. Имајући све наведено у виду износимо пред Наставно-научно веће Филозофског факултета позитивну оцену рада *Технологија производње стакла и производни центри на простору Средоземне Дакије* и сматрамо да кандидат мр Соња Стаменковић може приступити његовој јавној одбрани.

У Београду 13.10. 2015

проф. др Мирослав Вујовић (ментор)

др Софија Петковић, виши научни сарадник

доц. др Перица Шпехар